

Musiikin luova tekeminen yläkoulussa

Tutkielma (Kandidaatti)
22.04.2017

Senja Syrjälä
Musiikkikasvatus
Sibelius-Akatemia
Taideyliopisto

Tutkielman nimi	Sivumäärä
Musiikin luova tekeminen yläkoulussa	21
Tekijän nimi	Lukukausi
Senja-Mari Jasmin Syrjälä	kevät 2017
Aineryhmän nimi	
Musiikkikasvatuksen aineryhmä	
Tiivistelmä	
<p>Tässä tutkielmassa tarkasteltiin musiikin luovaa tekemistä yläkouluissa uuden opetussuunnitelman pohjalta. Miten opettajien kannattaisi hyödyntää säveltämistä ja improvisaatiota, kuinka he kannustavat oppilaita omaan luovaan tekemiseen ja mitkä ovat heidän työkalunsa siihen.</p> <p>Tutkimuskysymyksinä olivat "Millaisia musiikin luovan tekemisen työpajoja on käytetty musiikinopetuksessa?" sekä "Millaisia haasteita opettajat kokevat musiikin luovan tekemisen sisällyttämisessä musiikinopetukseen?" Teoreettisena viitekehyksenä tutkielmassa tarkasteltiin musiikin luovaa tekemistä opettajan näkökulmasta. Keskeisinä käsitteinä oli musiikin luova tekeminen kouluissa, sekä David J. Elliottin 1990-luvulla luoma praksiallinen musiikkikasvatus.</p> <p>Tutkimusmenetelmäni oli kirjallisuuskatsaus, jonka avulla pyrin kvalitatiivisella tutkimusotteella analysoimaan kirjallisuudesta musiikin luovan tekemisen opetuksellisia työtapoja ja haasteita. Opetussuunnitelma toimi keskeisenä lähteenä sen painotettua luovan musiikin tärkeyttä opetuksessa. Tämän tutkielman keskeinen tulos oli, että kappaleiden tekeminen erilaisissa projekteissa tuntui olevan oppilaille useimmiten positiivinen kokemus ja varsinkin yhteistyö koulun ulkopuolelle oli mieluisaa sekä opettajista, oppilaista ja vierailijoista. Omien kappaleiden tekeminen esimerkiksi opetettavista asioista toimi usein muistin apuna ja siksi musiikin luovaa tekemistä pitäisi viedä oppiainerajojen yli.</p> <p>Tutkielman perusteella voidaan sanoa, että musiikin luovan tekemisen yleistyessä kouluissa opettajien pitäisi ehdottomasti kouluttautua ja hankkia lisää tietoa ja taitoa, jotta heillä olisi mahdollisimman paljon annettavaa oppilaille tästä aiheesta.</p>	
Hakusanat	
improvisointi, luovuus, musiikkikasvatus, oppilaslähtöisyys, säveltäminen	
Tutkielma syötetty plagiointitarkastusjärjestelmään	
22.04.2017	

Sisällys

1 Johdanto	4
2 Teoreettiskäsitteellisiä lähtökohtia tutkimukselle.....	6
2.1 Musiikin luovan tekemisen määrittelyä	6
2.2 Praksiaalinen musiikkikasvatusfilosofia	7
3 Tutkimuksen suorittaminen	9
3.1 Tutkimuskysymykset	9
3.2 Tutkimusmenetelmä & Tutkimuksen toteutus	9
4 Tulokset	10
4.1 Säveltäminen keskeisenä luovan musiikin työtapana	10
4.2 Muita musiikin luovan tekemisen työtapoja	13
4.3 Haasteet opettajan näkökulmasta	14
5 Tutkimuksen yhteenveto ja pohdinta.....	17
5.1 Tulevia tutkimuksen aiheita	19
Lähteet	20

1 Johdanto

Musiikin luova tekeminen on usein positiivinen kokemus sekä opettajalle että oppilaalle, edellyttäen että taustatyö on tehty hyvin. Oppilaslähtöisyyden tullessa tärkeäksi osaksi opetusta musiikin luovan tekemisen taidot vain korostuvat. Yhä useammat opettajat ovat havahtuneet musiikin luovan tekemisen tärkeyteen opetustilanteissa kokien, ettei heillä ole itsellään tarpeeksi työvälineitä tämän toteuttamiseen. Yksi luovan musiikin tärkeimmistä työvälineistä on turvallisen ympäristön luominen, mikä antaa vapauden oppilaiden luovuudelle ilman pelkoa epäonnistumisesta ja epävarmuudesta. Tästä syystä opettajien täytyisi olla sinut opettamisen kanssa ja näin luoda oppilaille ihanteellinen ympäristö, jossa voi myös hullutella. Musiikin luovan tekemisen avulla on helppo tehdä myös yhteistyötä eri oppiaineiden kanssa ja sitä täytyisi koulumaailmassa ehdottomasti hyödyntää. Melkein jokainen meistä on varmasti opetellut ensimmäisellä luokalla aakkoset tutun melodian avulla ja moni muistaa melodian varmasti vielä aikuise-nakin. 1990-luvulla Pikku Kakkonen-lastenohjelmaa katsoneet muistavat varmasti Pikku Kakkosen posti-laulun, jossa kerrottiin mihin kirjeet ja piirustukset sai lähettää. Melodian avulla postilokeron numero, postinumero ja kaupunki jäivät kuin vahingossa monien lasten ja aikuistenkin mieleen.

Musiikin luovan tekemisen yleistyessä opettajat täytyisi saada ajan tasalle myös erilaisen työpajojen kautta, eikä pelkästään kirjoja lukemalla. Tällä hetkellä opettava sukupolvi ei ole välttämättä tottunut omien kappaleiden tekemiseen ja julkisesti esittämiseen, joka nykyään on iso osa luovan musiikin tekemistä. Sanotaan, että tekemällä itse kuitenkin oppii parhaiten. Jos asia tuntuu opettajasta hankalalta, epävarmuus siirtyy oppilaisiin heikentäen musiikin luovalle tekemiselle välttämättömän turvallisen ja luovan ympäristön. Voihan musiikin luova tekeminen olla myös hyvinkin henkilökohtaista. Omasta mielestäni oman kappaleen esittämistä luokan edessä voisi verrata oman päiväkirjan lukemiseen, kappaleen ollessa säveltäjälle hyvinkin henkilökohtainen. Silloin ympäristön pitää olla suvaitsevainen ja kannustava.

Olen itse säveltänyt 12-vuotiaana kappaleen enkä vienyt sitä kouluun näytille, vaikka olin musiikkiluokalla ja hyvin ylpeä kappaleesta. En ajatellut sen olevan noloa tai pelottavaa, mutta asia ei yksinkertaisesti edes käynyt mielessäni. Ei meidän koulussamme koskaan sävelletty tai tehty omia kappaleita, joita olisi luokan edessä esitetty. Se ei kuulunut siihen maailmaan. Olen harrastanut teatteria 9-vuotiaasta ja sielläkin tutustuttiin

improvisaatiolauluihin vain hyvin pintapuolisesti, vaikka se on monille todella matalan kynnyksen keino tehdä kappaleita. Kappaleet voivat joko painua unholaan saman tien, tai jäädä mieleen muokkausta varten. Ajatus musiikin luovasta tekemisestä pitäisi saada pois korokkeelta ja yrittää saada siitä hyvällä tavalla normaali ja arkinen asia.

2 Teoreettiskäsitteellisiä lähtökohtia tutkimukselle

2.1 Musiikin luovan tekemisen määrittelyä

Tässä tutkielmassa termi *musiikin luova tekeminen* sisältää säveltämisen, kappaleen tekemisen sanoituksineen sekä improvisoinnin. Eihän säveltäminen ole vain ammattisäveltäjien yksinoikeus vaan jokainen voi sitä kautta tutkia maailmaa. (Ojala & Väkevä 2013, 10) Säveltäminen on sanana monen korvaan turhan juhlallinen ja esimerkiksi englanninkielinen verbi säveltämiselle, *to compose*, latinankielinen sana *componere* ja ranskan kielen sana *composer* viittaavat enemmänkin järjestelyyn, asettamiseen ja yhteenliittämiseen. (Partti & Ahola, 2016, 21) Säveltäminen on kuitenkin luomista, järjestelemistä ja ympäröivän todellisuuden ja oman itsensä muuttamista ja ymmärtämistä. Musiikkikasvatuksen lehtori Riitta Tikkasen mukaan aiemmin on koulun opetussuunnitelmassa puhuttu säveltämisen sijaan musiikillisesta keksinnästä. (Partti & Ahola, 2016, 45)

Suomessa luova musiikillinen toiminta on ollut 1970-luvulta lähtien kirjattuna opetussuunnitelmiin eri muodoissa. 1970-luvulla kaikessa musiikin harjoituksessa oppilaan omatoimisuus oli keskeisessä osassa ja oppilaiden toivottiin kokevan musiikki henkisesti vapauttavana ja rikastuttavana. Liisa Tenkku ja Ellen Urho kehittivät opetusmenetelmiä, joissa oppilaille oli mahdollisuus luoda itse erilaisia rytmejä, äänimaisemia ja sävellyksiä. Vuoden 1994 Peruskoulun opetussuunnitelman perusteissa käsite musiikillinen keksintä mainittiin ensimmäisen kerran. Käsitteellä on historiallinen taustansa luovassa musiikkikasvatuksessa ja se käsittää muutakin kuin säveltämisen ja improvisoinnin, johon se usein rinnastetaan. (Ervasti, Muhonen & Tikkanen, 2013, 256-258)

Uudessa vuoden 2014 opetussuunnitelmassa yläkoulun keskeiset sisältöalueet ovat musisoiminen sekä taiteidenvälinen työskentely ja teknologian hyödyntäminen. Musisoiminen käsittää laulamisen, soittamisen, kuuntelemisen, liikkumisen, improvisoimisen sekä säveltämisen. Opetuksen tavoitteissa yhtenä osiona on "kannustaa oppilasta rakentamaan luovaa suhdetta musiikkiin ja ohjata heitä improvisointiin, sovittamiseen ja säveltämiseen sekä taiteidenväliseen työskentelyyn". (POPS, 2014) Myös ohjelmistoon on sisällytetty oppilaiden omat luovat tuotokset ja sävellykset ja arvioinnin rakentavaa ohjaavaa palautetta painotetaan erityisesti oppilaan toteuttaessa luovaan tuottamiseen ja musiikkitekнологiaan liittyviä kokonaisuuksia. Kun arvioidaan opetussuunnitelman T6-kohtaa, arvosanalle 8 vaadittavat kriteerit ovat että "oppilas osaa käyttää musiikillisia tai

muita äänellisiä elementtejä kehittäessään ja toteuttaessaan uusia musiikillisia ideoita yksin tai ryhmän jäsenenä". (POPS, 2014) Oppilaiden luovaa toimijuutta on mahdollisuus tukea sävellyttämällä potentiaalisesti, kun ymmärtää että kaikilla oppilailla on edellytykset luoda musiikkia. Oppilaille täytyy tarjota mahdollisuuksia pieni rooli kerrallaan ja valaa näin ollen oppilaisiin uskoa heidän omista musiikillisista kyvyistään. (Muhonen, 2016, 9)

Uuden opetussuunnitelman mukaan siis musiikin luova tekeminen on uusien musiikillisten ideoiden kehittämistä ja toteuttamista. Muita raameja musiikin luovaan tekemiseen ei anneta. Uudessa opetussuunnitelmassa musiikinopetuksen tehtäväksi on annettu selkeämmin oppilaiden luovuuden kehittäminen. Oppilaiden odotetaan peruskoulun oppimäärän päättyessä pystyä kehittämään ja toteuttamaan uusia musiikillisia ideoita yksin tai ryhmän jäsenenä, tarkoittaen käytännössä että säveltämisen ja improvisaation odotetaan nousevan musiikinopetuksen arjeksi laulun, soittamisen ja musiikinkuuntelun rinnalle. (Partti & Ahola, 2016, 45-46) Uudessa opetussuunnitelmassa oppijalähtöisyys korostuu ja musiikinopetus on näin ollen vuorovaikutuksellisempaa.

2.2 Praksiaalinen musiikkikasvatusfilosofia

Praksiaalinen musiikkikasvatus on David J. Elliottin 1990-luvulla luoma kasvatusfilosofia, jossa musiikin merkitykset muodostuvat musiikin kokemisen kautta. (Elliott, 1995) Musiikki ei teoksena ole vielä mitään, vaan vasta ihmisen toiminta teoksen parissa tekee siitä musiikkia. (Elliott, 1996, 8) Elliottin mukaan musiikkikasvatuksen ydinkäsite on toimijuus, jolloin musiikinopetuksessa korostuvat musiikin esittäminen sekä improvisaatio. Myös säveltäminen, sovittaminen ja johtaminen, sekä muusikkouteen perustuva kuunteleminen/kuulijakunta (*listenership*) liitetään mukaan. Kuitenkin ilman vaadittavia musiikillisia taitoja ihminen ei pysty osallistumaan yhteisön toimintaan, eikä siksi voi saavuttaa yhteisön sisäisiä arvoja. Näitä ovat itsekasvu, tiedon omaksuminen tekemisen, ei sanojen avulla (*konstruktiivinen tieto*), voimakas musiikillinen elämys/tila eli Csikzentmihalyin termein ilmaistuna *flow*, sekä itsearvostus. (Elliott, 1995, 172-181) Musiikkikasvatus on ainutkertainen ja tärkeä keino elämänarvojen toteuttamista varten ja siksi se pitää tuoda kouluun niin, että elämäntavoitteiden saavuttaminen onnistuu koulussa ja sen ulkopuolella. (Elliott, 1995, 308)

Musiikillinen ymmärrys on monikerroksinen kokonaisuus, joka edellyttää kannustavaa oppimisympäristöä. Kaikki opiskelijat voivat oppia luovan musiikin tekijöiksi, mutta

tämä edellyttää että opettajat sallivat ja kannustavat oppilaita luoviin päätöksiin heidän opetellessaan esiintymään ja johtamaan. Silloin he antavat oppilaille apukeinoja monen eri musiikillisen tyylin improvisaatioon, säveltämiseen ja sovittamiseen. (Elliott, 2005, 7-8) Tieto kannattaa kuitenkin omaksua tekemisen, ei sanojen avulla. Kun musiikkia tehdään itse, musiikillinen ajattelu ja ymmärrys kasvavat. (Elliott, 1995, 55-56) Väkevän (1999) mukaan Elliott kuvaa musiikin olevan käytäntöä ja käytännön olevan toimintaa, jota ihmiset organisoivat yhdessä saavuttaakseen päämäärän. Organisoituun toimintaan liittyy toiminnan tapoja, standardeja, sääntöjä, konventioita, tarkoituksia ja enemmän tai vähemmän yhdessä sovittuja päämääriä. Se on sosiokulttuurinen systeemi, joka tarjoaa luonnolliset puitteet kasvavalle kokemukselle. (Väkevä, 1999, 48-49)

Elliottin mukaan musiikki on inhimillinen aktiviteetti, eli jotain mitä ihmiset tekevät. Käsite musiikki sisältää siis tekijän (*a doer*), tekemisen (*some kind of doing*), sen mitä tehdään (*something done*) sekä missä tekeminen tapahtuu (*the complete context in which doers do what they do*) ja nämä neljä musiikin dimensiota liittyvät vahvasti toisiinsa. Hän käyttää musiikin tekemisestä käsitettä *musicing*, joka kattaa musiikillisen toiminnan laajasti: esiintymisen, improvisaation, säveltämisen, sovittamisen ja johtamisen. Musiikintekijät kuuntelevat paitsi sitä mitä he itse tekevät ja luovat, myös sitä mitä muut musiikintekijät tekevät ja luovat. Lisäksi on yleisö, joka on erikoistunut kuuntelemiseen. Siksi myös musiikin kuuntelu tarvitsee määrittelyn, joten Elliott yhdistää musiikin tekemisen ja kuuntelun multidimensionaaliseksi inhimilliseksi aktiviteetiksi. Tätä ilmiötä hän kutsuu musiikilliseksi praksikseksi eli käytännöksi (*musical practice*). (Elliott, 1995, 40-45)

Väkevän (1999) mukaan vaikka hyväksyisimme musiikin pedagogisen merkityksen liittyvän "sen voimaan toimia välineenä tietoisuuden kasvulle ja enkulturaatiolle musiikillisiin kulttuureihin", täytyy silti miettiä miten sen avulla edistetään demokraattisempaa elämänmuotoa. Kasvattajien täytyy aina tehdä mielekkäitä valintoja oppilaiden puolesta ja päättää, mitkä musiikilliset kokemukset ovat todella niitä kasvattavia. Musiikkikasvatuksessa voidaan oppia ymmärtämään ja arvostamaan "monien musiikillisten käytäntöjen tapoja tuottaa merkitystä musiikillisesta kokemuksesta". (Väkevä, 1999, 49) Musiikkikasvattajan tulee myös kehittää kaikkien oppilaidensa muusikkoutta, niin että muusikkous ja musiikilliset haasteet ovat tasapainossa. (Elliott, 1996, 12)

3 Tutkimuksen suorittaminen

3.1 Tutkimuskysymykset

Tämän tutkimuksen tehtävänä on tarkastella uuden opetussuunnitelman vaikutuksia yläkoulun musiikinopetuksen sisältöön ja mitkä ovat haasteet opettajan näkökulmasta.

Tutkimuskysymykseni ovat:

Millaisia musiikin luovan tekemisen työtapoja on käytetty musiikinopetuksessa?

Millaisia haasteita opettajat kokevat musiikin luovan tekemisen sisällyttämisessä musiikinopetukseen?

3.2 Tutkimusmenetelmä & Tutkimuksen toteutus

Tämän työn tutkimusmenetelmä on kirjallisuuskatsaus, joka on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimusmenetelmä. Kirjallisuuskatsaus keskittyy tutkimuksen kannalta olennaiseen kirjallisuuteen näyttäen miten aihetta on aikaisemmin tutkittu, mistä näkökulmista ja miten tekeillä oleva tutkimus liittyy jo olemassa oleviin tutkimuksiin. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 1996 s. 121)

Käytin aineistonhakuun Google Scholar-hakukonetta, Helmet-kaupunginkirjastoa, Nelli-portaalia 1.1.2017 asti, kunnes se muuttui Finna-portaaliksi, Arsca-tietokantaa, JYX-julkaisuarkistoa, sekä Google-hakukonetta. Kuitenkin käytin netistä materiaalia suhteellisen vähän ja eniten kirjoja löysin Taideyliopiston kirjastosta. Pysin etsimään materiaalia hakusanoilla *oppilaslähtöisyys musiikkikasvatuksessa, praksiaalinen musiikkikasvatus, praxial, säveltäminen, kappaleen tekeminen, musiikin luova tekeminen, säveltäminen yläkoulussa, säveltäminen peruskoulussa jne.*

Tutkimuskirjallisuuteni rajautui lopulta musiikin luovaa tekemistä ja erityisesti säveltämistä käsitteleviin kirjoihin. Aluksi aiheeni oli säveltäminen yläkoulussa, mutta luettuaani termin *musiikin luova tekeminen* (Partti & Ahola, 2016), päätin laajentaa näkökulmaani muihinkin luovan tekemisen tapoihin. Eniten tietoa kuitenkin löytyi juuri kappaaleiden säveltämisestä ja sanoittamisesta. Sain kohdennettua tutkimustehtävää praksiaalisen musiikkikasvatusfilosofian kautta. Opettajat olivat kirjoittaneet omista projekteistaan ja niiden haasteista ja onnistumisista, joten toiseen tutkimuskysymykseen löysi materiaalia myös hyvin.

4 Tulokset

4.1 Säveltäminen keskeisenä luovan musiikin työtapana

Omien kappaleiden tekeminen tuntuu usein vain muutaman ihmisen etuoikeudelta. Voisiko meistä jokainen säveltää omia ajatuksiaan ja tunteitaan? Voisiko opettaja tarjota helpottavia ratkaisuja siihen, miten oppilas lähtisi avaamaan omia ajatuksiaan musiikin muodossa? Oman sävellyksen ei tarvitse olla sonaatti tai kymmeniä sointuja sisältävä jazz-balladi, neljää sointua kierrättämällä saa sointukierron, jonka voi kuulla monissa hittikappaleissa radiosoitossa. Pohjimmiltaan säveltäminen on luovaa leikkiä, jossa ihminen antaa musiikille uusia tulkintoja ja merkityksiä. Tunne omasta äänestä vahvistuu, kun huomataan ettei maailma ole valmis ja siihen voi vaikuttaa. (Partti & Ahola, s. 26) Sävellyspedagogi Minna Leinonen kertoi ITU-projektia käsittelevässä kirjoituksessaan että luottamalla nuoreen, antamalla hänelle aikaa ja riittävä määrä valmentavia tehtäviä mahdollistetaan ainutkertainen ja merkityksellinen sävellyskokemus, joka on nuoren ikioma. (Partti & Ahola, 80) Myös Very Young Composers-projektin isä Jon Deak pitää nyrkkisääntönä sävellysprojektien vetämisestä kiinnostuneille musiikkikasvattajille, että jos lapsi voi toistaa hänen oman musiikillisen ideansa kolmeen kertaan peräkkäin se voidaan myös kirjoittaa ylös ja esittää. (Dewak, 2015)

Suurin osa ihmisistä luultavasti säveltää ja sanoittaa lauluja ja kappaleita, koska haluaa purkaa tunteitaan ja ajatuksiaan. Populaari-, sekä klassisessa musiikissa kappaleet käsittelevät usein rakkautta eri muodoissa - jätetyksi tulemista, yksipuolista rakkautta, rakastumisen ihanuutta, pitkään kestänyttä rakkautta, leskeyttä, kiellettyä rakkautta, rakkautta moneen ihmiseen jne. Musiikin luovassa tekemisessä usein mennään siis henkilökohtaisiin tunteisiin ja ajatuksiin, jotka voivat varsinkin yläkouluikäisille olla arkoja aiheita. Murrosiässä nuoren älyllinen ja tiedollinen kehitys etenee, mutta samanaikaisesti tunne-elämän kehitys taantuu. (Laakso, 2008, 9) Luovan musiikin tekemisen prosessissa olisi siis hyvä painottaa, ettei kappaleiden tarvitse olla tunteisiin vetoavia rock-balladeja tai heti radion soittolistalle pääseviä rakkauslauluja. Ne saavat olla niitä, mutta ei tarvitse. Prosessin voi aloittaa täysin arkisista ja jokapäiväisistä asioista. Sari Muhosen oppilaat aloittivat säveltämisen koulussa oppilaiden ehdotuksesta: he halusivat tehdä laulun T-kirjaimesta. Muhosen ottaessa idean vastaan hän loi myönteisen ilmapiirin musiikilliselle luovuudelle ja onhan laulaminen lapsille myös luontaista. (Partti & Ahola, 2016, 90) Muhosen sävellyttämiseksi nimeämä ilmiö yhdessä säveltämisestä tukee opiskeltavia asioita, sekä opetussuunnitelman yleisiä tavoitteita ja musiikin oppiainetavoitteita. Tä-

män innoittajana kappaleita alkoi alkoi syntyä muillakin oppitunneilla ja ryhmä omak-sui tietynlaiset yhteisluomisen tavat. Innostus levisi myös muihin koululuokkiin. (Muhonen, 2013, 83) Kappaleen sanoitukset voi aloittaa vaikka pohtimalla, mitä oppilaat näkivät tänä aamuna koulumatkalla. Kun oppilaat löytävät sieltä yhden tärkeän sanan, se voi olla perusta koko kappaleelle. Lisäksi yksi helpottava tekijä on selkeät raamit. Oppilaille kannattaa esimerkiksi antaa paperi, jossa on tyhjät kohdat neljälle säkeistölle ja kertosäkeelle. Näin oppilaiden on helppo lähestyä kappaletta tietäen esimerkiksi, miten pitkä sen tarvitsee olla.

Yksinkertaisen sävellysprosessin voi myös tehdä yksin tai pienessä ryhmässä keksimäl-lä lyhyen musiikillisen tarinan tai tapahtuman, josta löytyy alku, keskikohta ja loppu ja jonka teema voi olla hyvinkin arkinen tai konkreettinen tapahtuma hyödyntäen esimer-kiksi omaa kehoa soittimena. Teokset esitetään muiden kuunnellessa ja esitysten jälkeen keskustellaan yhdessä teoksista ja pyritään näin ollen löytämään myös uusia merkityk-siä. (Ervasti, Muhonen & Tikkanen, 2013, 247-248)

Sävellysprosessia yhdistävät usein tietyt piirteet, oli kyse sitten aloittelijasta tai mesta-risäveltäjästä. *Impulssi* ja *inspiraatio* saavat prosessin liikkeelle. Mitä vanhemmaksi tulemme, sitä enemmän alamme ajatella mitä saa ja mitä ei saa tehdä, kun ei ole ole-massa oikeaa ja väärää vastausta. Lapsella idean saaminen on usein helppoa, mutta ai-kuisten konventionaalisuus voi rajoittaa sitä myöhemmin. *Suunnittelu* tarvitsee jonkin-laisen vision siitä, minkälainen sävellyksestä voisi tulla. Yhteinen käsitys roolijaoista edesauttavat hyvään lopputulokseen pääsemistä. *Tutkimusvaihe* näkyy ulospäin usein päämäärättömänä ja sekavana puuhasteluna, jota ei tule pelätä. Se kuuluu luovaan pro-sessiin ja materiaalit voivat auttaa tässä vaiheessa. *Ideoiden keksimisen ja testaamisen prosessi* tarvitsee suotuisan ilmapiirin. Tässä vaiheessa opettajan pitäisi malittaa olla antamatta suoria ideoita ryhmälle, ettei yksi vahva idea estä muita ideoita syntymästä. *Sävellyksen kokoaminen* ja muistiinmerkitseminen millä tahansa keinolla, sekä *sävellyk-sen editointi* yksityiskohtien hiomisen kannalta on olennaista. *Arviointi* on tärkeää ja toivottavaa vastavuoroisesti sekä loppuvaiheessa, että sävellysprosessin aikana. Tällöin sekä oppilas että opettaja voivat kehittää toimintaansa. *Sävellyksen jakaminen* mahdol-listaa yksityiskohtaisen palautteen tai rakentavan kritiikin. Jos sävellyks esitetään, esityk-seen valmistautuminen on jo oma prosessinsa joka vaatii harjoittelua. Viimeisenä koh-tana on *kehittäminen, laajentaminen ja uudelleen ideointi* joka unohtuu usein. Toisin sanoen sävellykseen voidaan lisätä kappaleenosia ja sisältöön voidaan tuoda draaman-kaarellisesti uusia näkökulmia. (Ervasti, Muhonen & Tikkanen, 2013, 253-254)

Yhdessä säveltäminen tuntuu usein olevan vailla pedagogista elementtiä tai varsinaista opetusintressiä. Tulisi kuitenkin muistaa että sävellyttämisessä osallistujat oppivat myös toisiltaan ja opettajalla on tärkeä ohjaava rooli opetussuunnitelman puitteissa. Kyse on osallistavasta toiminnasta, jossa opetellaan tarvelähtöisesti yhdessä tekemisen kautta. Opettajan täytyy rohkaista oppilaita hyödyntämään ja viemään eteenpäin kaikkien osallistujien luovaa potentiaalia enemmän, kuin opettaa itse säveltämistä. (Muhonen, 2013, 85) Säveltäminen on ryhmätyötä parhaimmillaan, vääriä vastauksia ei ole ja kaikki ideat ovat lähtökohtaisesti hyviä. Yhdessä sävellys muuntuu ryhmän näköiseksi ja on näin ollen monien eri ihmiset näkemysten ja ajatusten summa.

Mirja Karjalainen-Väkevä ja Hanna Nikkanen toteuttivat yläkoulun sävellysjakson kahdelle 8. luokan musiikin valinnaisryhmälle, joista muodostettiin 2-4 henkilön pienryhmiä. Aluksi täytettävässä kyselylomakkeessa ilmeni, että osa oppilaista halusi selkeitä ohjeita ja osa halusi työskennellä täysin itsenäisesti. Tähän vaikutti oppilaiden aiempi kokemus: mitä enemmän he olivat itse säveltäneet, sen vähemmän he toivoivat ohjausta. Siksi sävellysprosessin etenemistä auttamaan oli kehitetty runko. Keskeisenä tekijänä oli luottamuksellinen ilmapiiri, jossa ei tarvinnut pelätä nolatuksi tulemista. Ryhmät muodostettiin musiikkityöryhmien mukaan. Tehtävänannossa korostettiin musiikillisen kokeilun, keksimisen ja leikkimielisyyden tärkeyttä, sekä ideoiden kokeilemistä musisoiden. Prosessiin käytettiin 6-8 oppituntia ja lopuksi kappaleet esitettiin. (Karjalainen-Väkevä & Nikkanen, 2013, 69-72)

Koulujen BiisiPumppu-projekti suunniteltiin ratkomaan haasteet luovuuden ihannoinnin ja koulun todellisuuden välillä, sillä opettajat kokevat usein neuvottomuutta musiikin luovan tuottamisen opetuksessa. Hankkeen johtoajatus on yksinkertaisuudessaan mainio, ammattipedagogi ja kaksi lauluntekemisen ammattilaista kohtaavat ja katsotaan mitä siitä syntyy. Lukuvuoden 2013-14 aikana ympäri Suomen kouluihin saapui musiikintekijäpareja, ns. tekijäkummeja. Jokaiselle koululle luotiin tarpeiden mukaan omat tavoitteet ja työpajat. Tilanteen mukaan päävastuu oli joko tekijäkummeilla jolloin opettajalla oli mahdollisuus itse oppia kummeilta uusia taitoja, tai vastaavasti vastuu saattoi olla opettajalla jolloin tekijäkummit työskentelivät opettajan tukena rohkaisten ja innostaen oppilaita. Kaikille yhteistä kuitenkin oli ryhmässä työskentely. Projektin yhtenä tavoitteena oli näyttää, ettei lauluntekeminen olekaan ylitsepääsemättömän vaikeaa ja projektin myötä kävikin ilmi että pelko säveltämistä kohtaan karisi pois sitä mukaa, mitä pidemmälle projektissa mentiin. Samalla myös tekijäkummien kanssa työskente-

leminen vähensi ammattiin liittyvää mystiikkaa. Myös säveltämisessä harjoitus tekee mestarin. (Partti & Ahola, 2016, 62-67)

Musiikin luova tekeminen kannattaisi ehdottomasti integroida osaksi opetusta ja arkea. Musiikin tekemisen integroiminen yleiseen musiikin opetukseen tarjoaa lukuisia mahdollisuuksia vaikkapa ryhmähenkeä nostattavasta oman luokan fanfaarista aina lapsen tekemäksi äitienpäivälahjaksi, jonka lapsi on kokonaan tai osittain itse säveltänyt. Integroimisen mallia voidaan laajentaa myös eri oppiaineiden välille, jolloin esimerkiksi historian tunnilla voitaisiin tehdä yhdessä laulu jostakin historiallisesta tapahtumasta. (Ervasti, Muhonen & Tikkanen, 2013, 248) Muistan omasta lapsuudestani vieläkin ensimmäisellä luokalla opetetun Aakkoset-laulun. Myös äitini opetti lankapuhelimemme puhelinnumeron melodian avulla ja muistan sen vielä 15 vuoden jälkeen täydellisesti. Jos joku kouluaineen asia oli vaikea muistaa, kehitin siihen tarinallisen laulun jota koetilanteessa kävin mielessäni läpi. Käytin tätä tekniikkaa vielä itse asiassa muutamia kertoja ylioppilaskirjoituksissakin. Myös musiikkikasvatuksen opiskelija Marleena Antikainen kertoi opetelleensa yläkoulussa kaikki Etelä-Amerikan valtioiden pääkaupungit itse keksimänsä laulun avulla.

4.2 Muita musiikin luovan tekemisen työtapoja

Musiikkiliikunta on hyvä keino kehittää musiikillista improvisaatiota ja säveltämistä. Improvisointi ymmärretään säveltämisen spontaanina muotona, jonka takia raja on häilyvä. (Juntunen, 2013, 33) Jo pieni lapsi keksii uutta spontaanisti koko ajan, jolloin itseyden kokemus ja luottamusta itseän vahvistuu. Improvisoinnin ja säveltämisen perimmäinen tavoite on ottaa haltuun keinot ilmaista omia tunteitaan ja ajatuksiaan omalla tavalla. Improvisaatio voi olla pelottavaa, sillä se on aina jossain määrin hallitsematonta. Itsekriittisyys, väärin tekemisen pelko ja kehollinen jännittyneisyys voivat luoda tekemiselle kahleet. Siksi kaikki improvisoiminen edellyttää turvallisuuden tunnetta. (Juntunen, 2013, 42-43) Mankinen (2002) ehdottaa kuuntelemista, tarjoamista, hyväksymisen ja tyrmäämisen lakeja, sekä niihin liittyviä syy- ja seuraussuhteita tärkeimmiksi elementeiksi improvisaatiossa. Näissä laeissa on paljon hyödyllisiä elementtejä, joita opettajat voivat käyttää erilaisissa opetustilanteissa. Kun opettaja hyväksyy oppilaan tarjouksen tyrmäämättä, se edistää molemminpuolista luovuutta ja jokaista ihmistä arvostetaan yksilönä. Se kuitenkin tarvitsee kahdensuuntaista vuorovaikutusta, joka merkitsee aina yhteispeliä ja edistää tasa-arvoa. (Mankinen, 2002, 79-80)

4.3 Haasteet opettajan näkökulmasta

Säveltämisen ja improvisoinnin opetuksessa saa näkyä opettajan oma persoonallisuus. (Rikandi, 2013) Opettajan yksi haaste on oppilaan auttaminen ja neuvominen ilman, että oppilaan oma kokemus säveltämisestä häviää. Opettajan kannattaa siis pitää oma roolinsa muuttavana ja sopeutua kunkin oppilaan tai ryhmän tarpeisiin. Karjalainen-Väkevä ja Nikkanen löysivät omien kokemusten kautta viisi eri roolimallia. Ensimmäinen on *mahdollistaja*, joka luo säveltämiseen kannustavat puitteet sekä ilmapiirin jossa oppilaan oma toimijuus korostuu. Toisena roolimallina on *kannustaja*, joka hyväksyy oppilaan ratkaisut kannustaen ja antaen rakentavaa ja positiivista palautetta. Oppilaiden itse-kritiikkiä yritetään vähentää ajattelemalla, että kaikki mitä tehdään on riittävän hyvää. Kolmantena on *mallin antaja*, joka antaa selkeitä suuntaviivoja sävellyksen etenemiseen. Tyylinmukaisesti tunnistetaan yhdessä tiettyjä opittuja kaavoja ja rakennetaan kappale sen sisälle. Neljäs on *taiteellinen tuottaja*, joka tekee sovitus ehdotuksia oppilaiden luoman materiaalin pohjalta. Oppilaat ovat siis jo tehneet suurimman osan sävellyksestä ja tarvitsevat apua sen viimeistelyssä. Esimerkiksi esiintymiseen valmistautuessa tämä rooli voi olla hyvinkin tärkeä. Viimeisenä on *haastaja*, joka enemmän kyseenalaistaa ja haastaa oppilaiden ratkaisuja. Tarkoituksena on saada oppilaiden muusikkoutta kehittymään kannustamalla heitä kokeilemaan uusia ja yllättäviä ratkaisuja. (Karjalainen-Väkevä & Nikkanen, 2013, 73-78)

Oulun opettajakoulutuksen yksikkö on tehnyt pitkäjaksoista yhteistyötä paikallisen lastenkulttuuriverkoston ja lastenmusiikin ammattilaisten kanssa. Yhteisöllinen sävellyshanke "Soiva siili" on tästä hyvä esimerkki. Kyösti Salmijärvi ja Markus Lampela tekivät Soiva siili cd-levyn vuonna 2001 ja siirtyivät päiväkotityöstä päätoimiseksi Soiva siili-duoksi vuonna 2005. Soiva siili-duo kouluttaa lasten kanssa työskenteleviä kasvattajia omien konserttiansa lisäksi. Koulutuksessa tärkeä osa on laulun tekemiseen ja luovan ryhmätyöskentelyyn liittyvä prosessi, johon kuuluu myös pedagoginen keskustelu ja yhteinen musiikillinen kokemus laulun tekemisen äärellä. Lisäksi koulutukseen osallistuminen ei edellytä musiikillisia perusvalmiuksia tai taitoja, vaan koulutuksen tarkoituksena on antaa uusi väline lasten kanssa työskentelyyn ja samalla madaltaa oman luovan tekemisen kynnyksiä. (Juntunen, Nikkanen & Westerlund, 2013, 265; Soiva siili, 2017)

Opettajalla täytyy olla usko oppimisen potentiaaliin. Lähes mitkä tahansa musiikilliset työkalut ovat mahdollisia oppijasta ja tämän taustasta riippumatta. Opettajan täytyy vain

uskoa oppilaan oppimiseen. On kuitenkin muistettava, että jos tilanne on oppilaalle uusi säveltämiseen ja improvisointiin työtapoina tarvitaan paljon pohjustusta. Selkeät tehtävät, toistot, järjestetty toiminta ja sitä kautta kaoottisuuden hallinta ovat tärkeitä opettajan työvälineitä. (Kaikkonen & Laes, 2013, 53) On olemassa paljon kohdennettuja improvisaatio- ja sävellysharjoituksia joissa on jokin pedagoginen ajatus. (Rikandi, 2013, 171) Opettaja ei myöskään saa tyrmätä oppilaan tekemistä tai sanomista, koska sillä voi olla kauaskantoiset vaikutukset oppilaan itsetuntoon ja rohkeuteen toimia nyt ja tulevaisuudessa. Yksikin negatiivinen kommentti voi sulkea opetussuhteen vuorovaikutuksen kokonaan, jonka jälkeen oppilaalle voi jäädä tunne, ettei mikään kelpaa, eikä siitä syystä halua tehdä annettua tehtävää ollenkaan. Manninen (2002) kertoi erään musiikkileikkikouluopettajan kokemuksesta, jolloin hänen pitäessä liikenneaiheista tuntia hän ryhtyi kesken tunnin "liikennepoliisiksi" ja alkoi sakottamaan ja ottamaan "ajokortteja" pois vilkkailta lapsilta näiden ajaessa "ylinopeutta". Vilkkaat lapset olivat innostuneet huuhtamaan ja imitoimaan formula-autoja, jolloin opettaja liikennepoliisiksi ryhdyttyään hyväksyi lasten tarjouksen, mutta pystyi hallitsemaan tilannetta. (Manninen, 2002, 79-80)

Pianonsoiton ja vapaan säestyksen opettaja Inga Rikandin omien kokemusten mukaan opettajan täytyy vain malttaa antaa tilaa oppilaalle. Vaikka opettaja tietää mitä oppilas voisi seuraavaksi tehdä, hänen täytyy antaa tilaa oppilaan omalle prosessille. Oppilailla voi olla tarve tutkia jotain ilmiötä paljon pidempään kuin opettajalla, sillä oppilaalle asia on uusi. On vapauttavaa, että oppilaalla on mahdollisuus löytää oma muusikkous ilman samaan muottiin pakottamista. On herkkää ja hankalaa ohjata säveltämistä niin, että auttaisi oppilasta eteenpäin pakottamatta samalla omia ajatuksiaan oppilaalle. Yksi hyvä ratkaisu on auttaa oppilasta enemmän soittaen mukana, kuin sanallisesti. (Rikandi, 2013, 167-169)

Opettajan täytyy myös sietää epävarmuutta. Opettajat ovat koulutettu pyrkimään oppilaidensa kanssa mahdollisimman laadukkaaseen lopputulokseen. Oppilaan sävellysprosessin aikana opettaja ei voi olla varma lopputuloksesta, jolloin opettajan tarve tarjota ratkaisuja kasvaa. On kuitenkin arvokasta antaa oppilaan löytää omat ratkaisunsa. Opettajasta voi myös tuntua että oppilas ei kehity, tai hän etenee liian hitaasti. Silloin oppilas todennäköisesti käsittelee jotain asiaa ja opettajan itsetunnon pitäisi kestää nämä jumiutusvaiheet. (Rikandi, 2013, 171-172) Tärkeintä prosessissa on opettajan oma innostus. Jacobin mukaan säveltämisen ja improvisoinnin opettamisen aloittaminen vaatii opetta-

jalta kiinnostusta ja kykyä olla tilanteessa läsnä. Oppilas täytyy saada innostumaan asiasta. (Rikandi, 2013, 174)

5 Tutkimuksen yhteenveto ja pohdinta

Kahden viikon opetusharjoittelu Kruununhaan yläasteella keväällä 2017 antoi minulle mahdollisuuden kokeilla muutamia keinoja, miten oppilaat voisivat lähestyä biisintekoprosessia. Pidin tunnin 9 musiikkiluokkalaisille ja aloitimme tunnin tekemällä äänimaisemia hyminällä ja muilla äänillä. Huomasin tämän aktivoivan oppilaita heittäytymiseen ja pelleilyyn. Tämän jälkeen jaoin oppilaille laput, johon olin tehnyt raamit lyriikoille. Lapussa oli tilaa kahdelle lyhyelle säkeistölle, kertosäkeelle ja toiselle kahdelle lyhyelle säkeistölle. Ohjeistin oppilaita, että säkeistön voi aloittaa aina samalla sanalla tai lauseella. Aiheena oli, mitä he olivat aamulla nähneet tai tunteet. Esimerkiksi kaksi tyttöä aloittivat jokaisen säkeistön "*Tänäkin aamuna hampaita pestessäni*" ja kertosäe syntyi sen jälkeen kuin itsestään. Annoin oppilaille puoli tuntia aikaa keksiä lyriikat, enkä antanut vielä muuta ohjeistusta. Kun huomasin oppilaiden saaneen sanat suhteellisen valmiiksi, neuvoin valitsemaan 3-4 soinnun sointukierron, mitä kerrata. Oppilailla oli myös vapaus lähteä paisuttamaan biisin tekoa suuntaan, minne he itse halusivat. Sanat saivat olla vapaat ja sointuja enemmän. Kuitenkin perusidea oli pitää kappaleen tekeminen yksinkertaisessa ja arkisessa ajattelumallissa, jottei oppilaille tulisi rima-kauhua. Kappaleen sai säestää itse valitsemillaan soittimilla tai käyttää tietokoneen äänitysohjelmaa Garage Bandia hyväksi. Saimme kappaleet esityskuntoon tunnissa ja kaikki kappaleet esitettiin tunnin lopuksi toisille. Yllätyin todella paljon siitä, miten onnistuneita kappaleet oikeasti olivat ja miten positiivisesti oppilaat luomisprosessiin suhtautuivat.

Idean tähän lähestymistapaan sain musiikkikasvatuksen lehtori Riitta Tikkasen Ainedidaktiikka 2:sen tunnilta. Hän laittoi meidät säveltämään omat biisit käyttäen raameina syksyaiheista kuvaa, jonka sai etsiä netistä. Itse valitsin talon seinän, joka oli täynnä ruskanvärisiä lehtiä ja jossa oli keskellä yksi sininen ikkuna. Lyriikat keksin siihen juuri tällä samalla sanalla/lauseella aloittaen:

Sininen ikkuna syksyn ruskassa, odotan sinua kotiin. Sininen ikkuna, meidän talossa.

Otathan minut illalla syliin?

Kertosäe: Kesän muistot tippuvat maahan mustumaan, odotan onnellisena tulevaa.

Juodaan aamukahvit yhdessä ja pidetään toisiamme kädestä, niin kuin se vanha paris-kunta lehdessä.

Sininen ikkuna, syksyn ruskassa. Näen sinun kävelevän puistossa. Sininen ikkuna, on sinulle majakka. Tervetuloa luokseni kotiin.

Kappaleessa oli neljän soinnun kierto ja säestin sen itse ukulelella. Aluksi prosessi tuntui vaikealta, mutta valokuva auttoi alkuun. Täytyi vain lähestyä prosessia mahdollisimman yksinkertaisesti ja katsoa mitä siitä lähti syntymään. Koska olen tehnyt paljon teatterin kautta improvisaatiolaulua, sävelsin lopulta kappaleen juuri tämän tekniikan avulla.

Kuitenkin tätä tutkimusta tehdessäni aloin pohtimaan, oliko Kruununhaassa käyttämäni tyyli liian sitova ja johdatteleva. Vaikka selkeät raamit loivat turvallisen tilan kokeilla säveltämistä, olisiko sittenkin pitänyt antaa halukkaille vielä vapaammat kädet. Tosin meillä oli käytössä tähän prosessiin vain 90 minuuttia, kun monissa tapauksissa luovaan prosessiin menee monta oppituntia. Ajan rajallisuuden takia raamit olivat siis todella tärkeässä osassa. Mitä vähemmän aikaa on käytettävissä, sen tarkemmat ohjeet tulisi oman kokemukseni mukaan antaa oppilaalle. Varsinkin jos tarkoituksena on saada kappale saman tunnin aikana esityskuntoon. Kuitenkin jos aikaa olisi ollut enemmän, olisin varmasti muuttanut lähestymistapaa ja luonut muutaman valmiin aloitustyylin eri oppilaille riippuen siitä, miten juuri se ryhmä olisi apua aloitukseen ja muihinkin prosessin vaiheisiin kaivannut.

Jos musiikinopetusta saisi yhdistettyä muiden oppiaineiden kanssa, se auttaisi varmasti monia oppilaita. Jos luokka loisi lauluja esimerkiksi Suomen historiasta, kuinka monen mieleen asiat jäisivät paremmin? Näppäripedagogiikan luoja ja pelimanni Mauno Järvelä on sanoittanut oppimateriaaliksi näppärikurssille lauluja muun muassa Sibeliuksesta (*Ne Sibeliuksen sinfoniat*), Meksikosta (*Viva Mexico*) ja muistan vieläkin alakoulusta yhdeltä näppärikurssilta laulut Elias Lönnrotista (*Lönnrot*) ja pohdinnan markan vaihtumisesta euroon (*Eurohumppa*).

Ne Sibeliuksen sinfoniat

Sibelius kulki Ainolan teitä, hyräili teemoja menneheitä. Sinfoniat - niitä seitsemän oli kai, on muistona rypyt mun otsallain. Kulki ja pohti, kinnaako nahkaa, kurttasko kulmia seuraavat, jahkaa. E-molliko ensimmäisen, vaiko D-duuri tokan? Bassojen alut, teinköhän mokaan?

Kertosäe: Tule kanssani Ainolaan! Tuusulan polkuja tallaamaan, motiiveja mallaan. Tää on kansallisromantiikkaa. Tule kanssani Ainolaan!

Numero viidessä kolme on beetä, siitä taas kohti selkeää ceetä. Välissä kuudes ja viulun mollit. Jo riittää paussit ja pollit, Karajanit, Kamut ja Barbirollit. Tässä on teille musiikin mahtii, frakkia niskaan ja lyökää tahtii! Vaan saatiinko kahdeksatta? Kansa intona penää. Ei otsanahka venynyt enää.

(Mauno Järvelä, 2015)

5.1 Tulevia tutkimuksen aiheita

Tulevaisuudessa voisi tehdä lisää tutkimuksia siitä, miten eri oppiaineiden yhdistäminen auttaa opetettavan asian muistamisessa vuosia myöhemmin. Omien kappaleiden tekemistä voisi tutkia myös syvemmillä tasolla esimerkiksi masentuneiden nuorten kanssa. Voisiko omien kappaleiden tekeminen ja niihin ajatusten purkaminen auttaa ahdistukseen ja pahaan oloon.

Musiikin luovaa tekemistä ja vaikutuksia kannattaisi tutkia mahdollisimman paljon juuri erilaisten työpajojen ja produktioiden kautta. Sitä voidaan soveltaa jokaiselle musiikin ja musiikkikasvatuksen osa-alueelle varhaisiän musiikkikasvatuksesta myöhäsiän musiikkikasvatukseen. Myös erityispedagogiikan saralla tutkimuksesta tähän toimintaan liittyen voisi olla hyvinkin antoisaa.

Lähteet

- Deak, J. (2015). Uniarts: All you need to do is to listen to the child. (*Luettu 15.3.2017: <http://www.uniarts.fi/uutishuone/jon-deak-all-you-need-do-listen-child>*)
- Elliott, D. J. (1995). Music Matters. Oxford University Press.
- Elliott, D. J. (1996). Music Education in Finland. A new philosophical view. Musiikkikasvatus Vsk. 1 Nro 1, s. 6-21
- Elliott, D. J. (toim). (2005). Praxial Music Education. Oxford University Press.
- Ervasti, M., Muhonen, S. & Tikkanen, R. (2013). Säveltämisen monet mahdollisuudet musiikkikasvatuksessa. Teoksessa: Juntunen, M-L., Nikkanen, H. & Westerlund, H. (toim). Musiikkikasvattaja - Kohti reflektiivistä käytäntöä. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (1996). Tutki ja kirjoita (15-16. osin uud. p.). Helsinki: Tammi.
- Juntunen, M-L. (2013). Kuuntele, liiku, keksi ja kokeile - improvisointi ja säveltäminen musiikkiliikunnan kontekstissa. Teoksessa: Ojala, J. & Väkevä, L. (toim). Säveltäjäksi kasvattaminen. Juvenes Print - Suomen yliopistopaino Oy. Opetushallitus.
- Järvelä, M. (2015). Kaustisen opisto: Ne Sibeliuksen sinfoniat. (*Luettu 9.4.2017: <http://www.kaustisenopisto.fi/tiedostot/Ne%20Sibeliuksen%20sinfoniat%20-%20sanat.pdf>*)
- Kaikkonen, M. & Laes, T. (2013). Säveltämisen työtapoja erityismusiikkikasvatuksessa. Teoksessa: Ojala, J. & Väkevä, L. (toim). Säveltäjäksi kasvattaminen. Juvenes Print - Suomen yliopistopaino Oy. Opetushallitus.
- Karjalainen-Väkevä, M. & Nikkanen, H. (2013). Opettajan roolit säveltämisen ohjaajana ala- ja yläkoulussa. Teoksessa: Ojala, J. & Väkevä, L. (toim). Säveltäjäksi kasvattaminen. Juvenes Print - Suomen yliopistopaino Oy. Opetushallitus.
- Laakso, S. (2008). 9.-luokkalaisten nuorten toiveita ja ehdotuksia koulun seksuaaliopetuksesta. Pro gradu. Jyväskylän yliopisto, Terveystieteiden laitos. (*Luettu 11.3.2017: https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/18530/URN_NBN_fi_jyu-200801241094.pdf?sequence=1*)
- Mankinen, H. (2002). Improvisaatio ja tunneäly. Pro Gradu-tutkielma. Musiikkikasvatuksen osasto, Sibelius-Akatemia.
- Muhonen, S. (2013). Lasten musiikillisen luomisprosessin tukeminen alakoulussa - esimerkkinä sävellyttäminen. Teoksessa: Ojala, J. & Väkevä, L. (toim). Säveltäjäksi kasvattaminen. Juvenes Print - Suomen yliopistopaino Oy. Opetushallitus.

- Muhonen, S. (2016). Songcrafting practice: A teacher inquiry into the potential to support collaborative creation and creative agency within school music education. Helsinki: Juvenes Print.
- Ojala, J. & Väkevä, L. (2013). Säveltäminen luovana ja merkityksellisenä toimintana. Teoksessa: Ojala, J. & Väkevä, L. (toim). Säveltäjäksi kasvattaminen. Juvenes Print - Suomen yliopistopaino Oy. Opetushallitus.
- Partti, H. & Ahola, A. (2016). Säveltäjyyden jäljillä. Helsinki: Unigrafia Oy Yliopistopaino
- POPS. (2014). Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. (Luettu 10.2.2017: http://www.oph.fi/download/163777_perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf)
- Rikandi, I. (2013). "Minulla on ehkä sikainfluenssa" ja muita tarinoita - säveltäminen osana musiikkioppilaitoksen pianonsoitonopetusta". Teoksessa: Ojala, J. & Väkevä, L. (toim). Säveltäjäksi kasvattaminen. Juvenes Print - Suomen yliopistopaino Oy. Opetushallitus.
- Salmijärvi, K. & Lampela, M. (2017) Soivan siilin nettisivut. (Luettu 8.4.2017: www.soivasili.fi)
- Väkevä, L. (1999). Musiikin pedagoginen merkitys. Teoksessa: Musiikkikasvatus Vsk. 4 Nro 2-3. s. 44-54